

1

1: Med labodi je pri nas daleč najpogostejši grbec (*Cygnus olor*), tu in tam pa se pojavi tudi kakšna labodja redkost, najpogostejše pevec (*C. cygnus*).
foto: Jure Novak

Labodi nas s svojo lepoto in eleganco navdihujejo že dolgo v človeški zgodovini. Občudovali so jih že stari Grki, ki so verjeli, da se je njihov vrhovni bog Zevs nekoč preobrazil v to dolgovrato ptico in tako zapeljal špartansko kraljico Ledo. Eden izmed sadov njune ljubezni naj bi bila tudi lepa Helena, kasnejše jabolko spora med Trojo in Šparto ter povod za desetletno trojansko vojno. Zevs je bil rojstva Helene tako vesel, da ga je obeležil s kreacijo ozvezdja Cygnus, ki ga danes poznamo kot ozvezdje Laboda. Enako ime, kot ga nosi omenjeno ozvezdje, pa prav tako pripada tudi rodu labodov, v katerega uvrščamo tudi vse predstavnike, ki se pojavljajo v Sloveniji.

Labodi Slovenije

// Blaž Blažič

Labode uvrščamo v družino plovcev (Anatidae), kamor poleg njih sodijo tudi race in gosi. V okviru te družine nekateri opredeljujejo ločeno plemo labodov (Cygnini) znotraj poddružine gosi (Anserinae), kamor sodijo tudi gosi, drugi pa jo obravnavajo kot svojo poddružino labodov (Cygninae). Kljub vsemu ima prva klasifikacija več podpore s strani strokovnjakov, ki sicer med prave labode uvrščajo šest predstavnikov iz rodu *Cygnus*.

Labodi so najtežje vodne ptice, med katerimi je labod trobentač (*Cygnus buccinator*) celo najtežja leteča ptica v Severni Ameriki. Zaradi velike telesne mase te ptice vzletajo z zaletom, vendar so kljub temu izredno dobri letalci. Mali labodi (*Cygnus columbianus*) v Severni Ameriki lahko na leto preletijo tudi več kot 6.000 kilometrov dolgo pot od svojih gnezdišč na zahodu Aljaske do prezimovališč v Severni Karolini in nazaj. Razlog za takšno letalno zmogljivost veliki teži navkljub se skriva v izredno zmogljivih letalnih mišicah, ki lahko delujejo z močjo do 100 vatov na kilogram in zavzemajo približno četrtino celotne telesne mase. Seveda pa te mišice porabijo tudi veliko energije. Izračunali so, da labod grbec (*Cygnus olor*) ob neprestanem 12-urnem letu v povprečju izgubi en kilogram telesne mase. Zaradi teh izgub morajo ptice pred dolgimi selitvenimi leti nakopičiti dovolj maščobnih zalog v prsnem delu trupa, ki so vir energije letalnemu mišičju. Zelo prepoznavna značilnost labodov je tudi izredno dolg in gibljiv vrat. Slednjemu daje oporo okoli petindvajset vratnih vretenc (natančno število je odvisno od vrste), njegova funkcija pa je povezana s prehranjevanjem. Vsi labodi so namreč rastlinojedci, ki se prehranjujejo z različno rastlinsko hrano, njihov dolgi in gibljivi vrat pa jim omogoča, da tudi v bolj globoki vodi dosežejo rastline, ki so ukoreninjene na vodnem dnu. Poudariti velja še značilni pas neoperjene kože med kljunom in očmi, med vedenjskimi posebnostmi pa monogamnost ali enoženstvo in partnersko zvestobo, zaradi katere te ptice marsikje veljajo za simbol zakonske zveze. Samec in samica v paru namreč ostaneta zvesta drug drugemu več let, včasih tudi vse življenje. Partnerske vezi pa ptice vzdržujejo tudi zunaj gnezditvene sezone, v času selitve in prezimovanja.

Predstavniki labodov so razširjeni na petih kontinentih. Zaman jih bomo iskali le v Afriki in na Antarktiki. V zahodni Palearktiki se redno pojavljajo štiri vrste. Od teh so labod grbec, labod pevec (*Cygnus cygnus*) in mali labod domorodne vrste, črni labod (*Cygnus atratus*) pa je prinesena tujerodna vrsta, ki izvira iz Avstralije. Vse omenjene vrste so bile opažene tudi v Sloveniji.

Labod grbec (*Cygnus olor*)

Labod grbec je največja in najpogostejša vrsta laboda v Evropi (140-160 cm). V gnezditvenem času se zadržuje ob raznolikih vodnih telesih. Našli ga bomo ob plitvih jezerih, počasi tekočih rekah, rečnih akumulacijah, ribnikih, zalitih gramoznicah in glinokopih, ustjih rek ter celo ob morski obali. Gnezdeči pari so izrazito teritorialni ter agresivni in srdito branijo gnezdo ter mladiče pred vsiljiv-

ci, vključno s človekom. Omenjena agresivnost je posebej pereč problem v Severni Ameriki, kjer je vrsta tujerodna in v obdobju gnezdenja napada druge gnezdeče domorodne vrste vodnih ptic. Ravno obratno pa je na selitvi in v času prezimovanja labod grbec precej družabna ptica. Ponekod, denimo na delti Volge, se v tem času lahko zbere tudi več tisoč osebkov.

Prepoznavanje vrste: V nasprotju z drugimi vrstami labodov, ki se pogosto oglašajo z glasnimi klici, je labod grbec večinoma tiha ptica, ki se le občasno oglasi z zamolklim godrnjanjem ali pihanjem. Zaradi omenjene značilnosti so ga v angleškem jeziku poimenovali »mute swan«, kar v slovenskem prevodu pomeni nemi labod. Kljub temu so leteči labodi grbci lahko precej glasni, saj s svojimi velikimi perutmi ob zamahih ustvarjajo trobentačev zvok, po katerem je vrsto moč zaznati tudi, če stojimo ob vodni površini v gosti megli. Odrasle ptice lahko z nekaj terenskimi izkušnjami določimo do spola natančno. Razpoznavni znak za razlikovanje samca od samice je namreč grba nad kljunom, ki je pri samcih večja in se v paritvenem času še dodatno napihne. Labodi grbci se pojavljajo v dveh oblikah, ki ju najlažje ločimo po barvi nog, ki so pri normalno obarvanih pticah temno sive, pri svetli obliki pa rožnate. Slednjo obliko so celo poimenovali *immutabilis*, a ne gre za taksonomsko kategorijo, marveč le za sicer dedno levisticično oziroma bledečo obliko, pri kateri je v koži in perju manj pigmenta. Mladiči so navadno sivo ali rjavo obarvani, medtem ko so mladiči svetle oblike beli. Levisticičnih labodov oblike *immutabilis* je pri nas do 10 % populacije.

Pojavljanje v Sloveniji: Čeprav je labod grbec v začetku devetdesetih letih prejšnjega stoletja pri nas veljal za zelo redkega gnezdilca, danes gnezdeče pare najdemo ob vodnih površinah po vsej državi. Najpogostejši so ob večjih nižinskih rekah, kot so Sava, Krka, Drava in Mura. V času prezimovanja pa se njihovo število pri nas še poveča in tako lahko takrat na nekaterih vodnih telesih opazujemo večje jate teh ptic. Na Zbiljskem jezeru, mariborski Dravi pri Lentu in Krki pri Otočcu, ki veljajo za najpomembnejša prezimovališča vrste pri nas, se v tem času navadno pojavi več kot sto osebkov hkrati.

Labod pevec (*Cygnus cygnus*)

S to ptico, ki je podobne rasti kot labod grbec (140-160 cm), se lahko zadnje čase pogostejše srečamo tudi pri nas. Kot finska nacionalna ptica je upodobljena celo na njihovem kovancu za en evro. Finska pa je prav tako država z največjo gnezdečo populacijo te vrste v Evropi. Kljub temu so gnezdeči pari labodov pevcev pogosti tudi drugod v Skandinaviji in na severu Rusije. Za gnezdenje si navadno izberejo mesta ob bogato obraslih in plitvih vodnih površinah tajge in lesotundre. Tako kot grbci so tudi ti labodi v času gnezdenja zelo teritorialni in se bodo brez obotavljanja agresivno odzvali na druge osebe iste vrste ali morebitno nevarnost in tako zaščitili svoj zarod. Srboriti naj bi bili celo bolj kot grbci. Po obdobju gnezdenja se običajno združujejo v večje jate, v katerih se selijo do svojih prezimovališč. Od slednjih so za vrsto najpomembnejša tista

2

2: Labod grbec (*Cygnus olor*) - samica z mladiči
foto: Ivan Petrič

3: Labod grbec - samec
foto: Gregor Bernard

4: Labodi grbci se pojavljajo v dveh oblikah, ki ju najlaže ločimo po barvi nog, ki so pri normalno obarvanih pticah temno sive, pri svetli obliki pa rožnate. Slednjo obliko so celo poimenovali *immutabilis*.
foto: Al Vrezec

5: Labod pevec (*Cygnus cygnus*)
foto: Alen Ploj

6: Mali labod (*Cygnus columbianus*)
foto: Iain Leach

7: Črni labod (*Cygnus atratus*)
foto: Tone Trebar

3

ob Baltiku in Severnem morju ter ponekod na Britanskem otočju. Nekatere populacije se ne selijo in vse leto ostanejo v bližini svojih gnezdišč. V zadnjih desetletjih se severnoevropska gnezdeča populacija precej povečuje in širi proti jugu. Tako so do danes gnezdenje te vrste zabeležili tudi ponekod v srednji Evropi, denimo v Nemčiji, na Poljskem in celo v sosednji Madžarski.

Prepoznavanje vrste: Laboda pevca bomo od laboda grbca najlaže ločili po rumenem kljunu s črno konico in brez grbastega izrastka nad njim. Prav tako pa se vrsti na vodni površini ločita tudi po sami silueti, saj pevci običajno plavajo z ravnim in iztegnjenim vratom, medtem ko grbci vrat držijo nekoliko upognjeno. Pri opisovanju te vrste pa velja omeniti še eno zanimivost. Spomladi in poleti se nekaterim odraslim osebkom na gnezdiščih vrat in glava obarvata rjasto rjavo, kar je posledica hranjenja v vodi, bogati z železovimi ioni, ki se oprimejo perja.

Pojavljanje v Sloveniji: V Sloveniji je labod pevec zelo redek zimski gost, ki pa je bil v zadnjih nekaj letih redno opazovan. Največ novjših opazovanj je s Ptujskega jezera, večkrat pa je bil opažen tudi na Cerkljanskem jezeru.

Mali labod (*Cygnus columbianus*)

Mali labod je med vsemi zahodnopalearktičnimi predstavniki labodov najmanjša (115-127 cm) in najbolj severno razširjena vrsta. Njegova najbližja gnezdišča so namreč v evropskem delu arktične Rusije, kjer gnezdi ob plitvih priobalnih vodnih površinah tundre. V nasprotju z drugimi labodi je ta vrsta v času gnezdenja precej plašna. Ko valeča ptica zasluti nevarnost, navadno zleti iz gnezda in tako zmanjša možnost, da bi plenilec našel jajca. Mali labod je selivec na dolge razdalje. Njegova prezimovališča se, podobno kot pri labodu pevcu, raztezajo od Britanskega otočja, prek držav ob Severnem morju pa vse do pribaltskih držav. Omenjeni vrsti se v zimskem času pogosto združujeta v mešane jate, ki jih najlaže opazujemo med hranjenjem na njivah v bližini vodnih površin.

Prepoznavanje vrste: Mali labod se od precej podobnega pevca loči po manjšem in bolj čokatem telesu in krajšem

vratu. Prav tako je črna konica kljuna bolj izrazita in lahko na zgornji strani sega vse do čela.

Pojavljanje v Sloveniji: V Sloveniji velja za izjemno redkega gosta, ki je bil v zadnjih tridesetih letih opazovan le dvakrat. Prvič so ga opazili leta 1987 na Ormoškem jezeru. Drugo opazovanje pa je iz leta 2013, ko sta se dva osebka na Ptujskem jezeru zadrževala od januarja do aprila.

Črni labod (*Cygnus atratus*)

Med Evropejci je dolgo časa veljalo prepričanje, da so vsi labodi beli. Leta 1636 pa je nizozemski pomorščak Antounie Caen v zahodni Avstraliji odkril črnega laboda, ki je popolnoma porušil predstavo o labodih kot belih pticah. Črni labod (114-140 cm), ki je bil sicer prvotno razširjen v Avstraliji in na Tasmaniji, je bil kmalu prinesen tudi v zahodno Evropo. Tu je zaradi posebne obarvanosti, ki vključuje skoraj povsem črno perje, bela letalna peresa in rdeč kljun, postal priljubljena okrasna perjad. Nekatere ptice so pobegnile iz parkov in vrtov ter ponekod, denimo v Veliki Britaniji in na Nizozemskem, osnovala manjše prostoživeče gnezdeče populacije.

Pojavljanje v Sloveniji: Opazovanja te vrste v Sloveniji so trenutno redka, vendar bi lahko z morebitnim povečanjem evropske populacije postopoma naraščala. Vrsta je bila med drugim pri nas že opažena v Sečoveljskih solinah, Škocjanskem zatoku in v Bukovici pri Volčji Dragi. ●

Viri:

- CRAMP, S. (2000): The Complete Birds of the Western Palearctic. – Oxford University Press, Oxford.
- GEISTER, I. (1995): Ornitološki atlas Slovenije. – DZS, Ljubljana.
- HANŽEL, J. (2014): Redke vrste ptic v Sloveniji v letu 2013 – Poročilo nacionalne komisije za redkosti. – *Acrocephalus* 35 (160/161): 59-72.
- HUME, R. (2007): RSPB Complete Birds of Britain and Europe. – Dorling Kindersley, London.
- TENNEKES, H. (2009): The simple science of flight: From insects to jumbo jets. – MIT Press, Massachusetts.
- VREZEC, A. & VRH VREZEC, P. (2008): Razlikovanje med običajno in svetlo levciščno obliko laboda grbca. – *Svet ptic* 14 (4): 51-53.

